

Desen de De mian

Stella Maris

Cea mai mică biserică din țară

Stella Maris : cea mai mică biserică din țară ; un smerit altar ortodox pe care eu, protestanta, 3-am clădit, pentru că Stella Maris îmi sta înaintea ca un simbol al vieții mele ; un altar ridicat unei mărturisiri de credință care nu-i a mea, într'o țară unde am fost odată străină și pe care mi-am însușit-o prin bucuria, suferința, lucrul, care m'aulegat de ea, cu fiecare an ceva mai mult.

Stella Maris : o clădire puțintică de piatră nelucrată. Se găsește pe o prispă cu privirea peste Mare ; valurile cântă cântecele lor ; la poale cresc flori, ca un dar, și, aproape, clocotește un izvor cu apă limpede cum e cleștarul, din care însetatul poate bea.

Biserica e așa de mică încât pare o caschetă pusă pe o lespede, dar, încă de departe, forma ei o dă de gol drept o caschetă sfântă, cu o taină ascunsă adânc în inimă. Taina aceasta e gândul Domnului, patima neclintită care împresoară pământul ca un inel de flacără, patima care sălășluiește în miezul oricărei nădejdi omenești, care se înalță din veșnica neliniște a oricărei inimi. Și tocmai pentru acest nesaț covârșitor al omului față de ceea ce e mai înalt, mai larg, mai ager, mai mare decât el, nesaț care îi face pe toți deopotrivă înaintea soarelui, a fost zidită Stella Maris.

Când am venit întâia oară pe aceste locuri m'am găsit într'o sălbăticie aspră, dar Marea era aci, apa curgătoare și copaci alături. Am întrezărit numai decât ce pot să dea și, cum am povestit-o și în altă parte, m'am simțit fermecată până într'atât încât mi-am dat seama că trebuia să le fac ale mele, să mi pun pecetea asupra-leși să schimb într'un colț de frumusețe, de care oricine să se poată bucura.

Așa, mi-am ridicat casa și mi-am sădit grădinile ; malul udat din belșug s'a schimbat într'o oază dă-

tătoare cu dărnicie și de flori și de poame. Sălbăticia s'a prefăcut într'adevăr într'un loc de frumuseți, într'un loc de fericire, într'un loc de pace.

Cu dreaptă mândrie puteam rătăci acum printre pâlcurile de flori, care nicăeri ca aici n'au răspuns iubirii mele, dealung canalelor înguste de apă șoptitoare, puteam privi lacasadele care mi-au răcorit obraji cu țâșniturile.

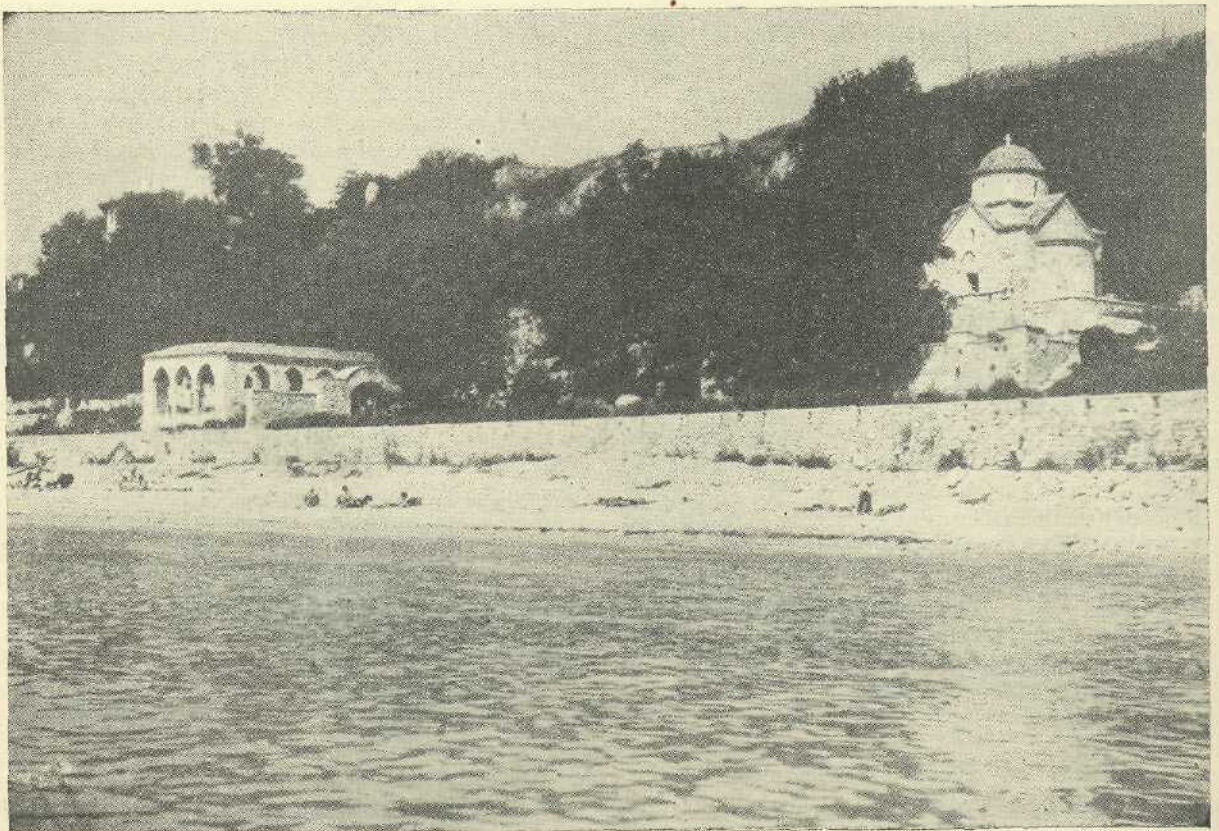
Am urcat multele drumuri cu trepte repezi până la locul cel mai de sus și, căutând peste tot ce se întindea sub mine, m'am înveselit de tot lucrul bine făcut și m'amsimțit plină de recunoștință pentru ajutorul mâinilor credincioase pus la întruparea visului meu. Am mulțumit în gând chiar și celui mai smerit zidar care s'a căsnit pentru mine așezând piatră peste piatră, - - da, era desăvârșit. Și cu toate acestea ceva mai lipsea...

Linia teraselor îmi mulțumea simțul meu artistic, precum o făcea și așezarea florilor, potrivite după culoare și mărime. Orice mers de trepte era gândit și bine pus, iar apa curgătoare nu se risipea în nici-un loc, ci șopotea delao înălțime la alta, lăsând o părere încântată de răcoare și de belșug. Colnada de umbră, la care i-am dat nume Suliman Leic, adică Apele Păcii, avea minunate proporții și se ridica peste prispe ca o mănăstire ; orice parte a grădinii văzută dintre stâlpii ei tăiați aspru se schimba într'un tablou rar, cu fundul de Mare strălucitoare. O mănăstire și deodată mi-am dat seama ce lipsea, clădirea către care în neștire toate treptele suiau, în care toate dorurile se înmănunchiau : Casa Domnului ! Și am avut atunci vedenia, dintre stâlpii mănăstirii unei ale înguste de crini suitoare spre o bisericuță, bisericuță care să se lege cu împrejurimile țărănești și smerite, să se lege cu priveliștea cu grădinile, cu Marea.

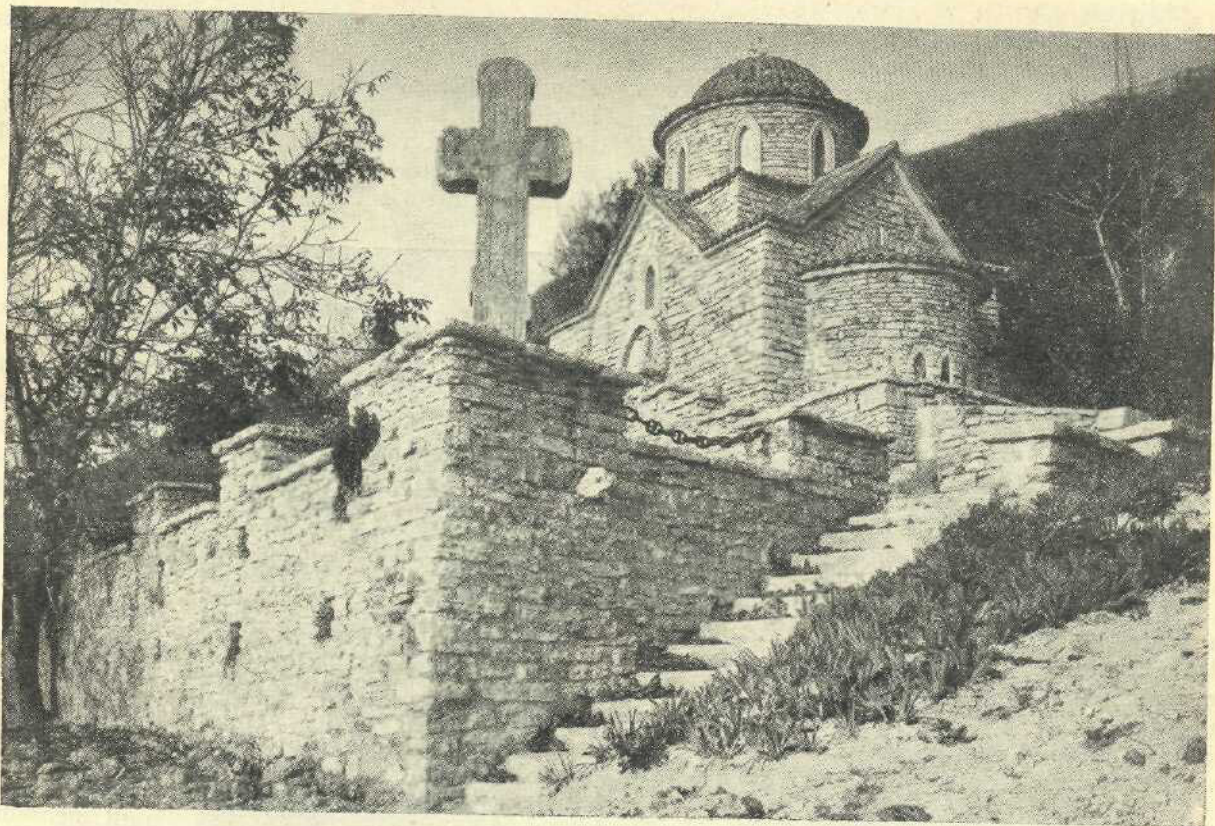
O biserică ; înălțarea, dela sine venită, pe care

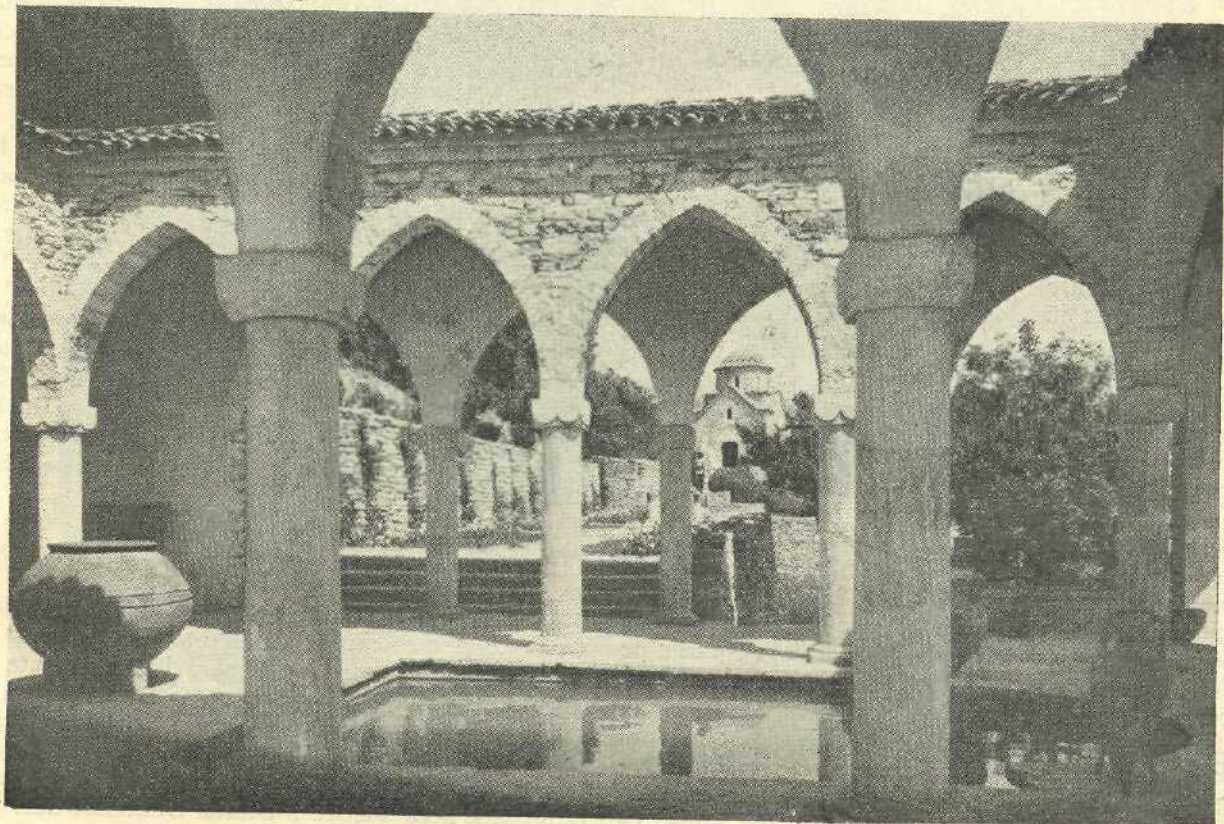
Balcicul văzut din lungul peretelui de Miazăzi al bisericii

Stella Maris văzută de pe apa

Biserica și troița

Biserica văzută din pridvor

o căutasem, un altar micuț și de preț care să fie încununarea firească a tot ce se făcuse, pentru că oridecâteori frumosul mă zgudue adânc sufletul mi se umple de recunoștință și urcă în mine un dor fără sfârșit să mulțumesc. Frumusețea îmi ridică îndureratele gânduri, într'un zbor drept, la Dumnezeu. Pentru mine Dumnezeu e frumusețeși, tocmai nesațul nestăvilil după frumos care sălășluiește în miezul cel adevărat al ființei mele mă face să-l pricep și mi-l dă pe Dumnezeu...

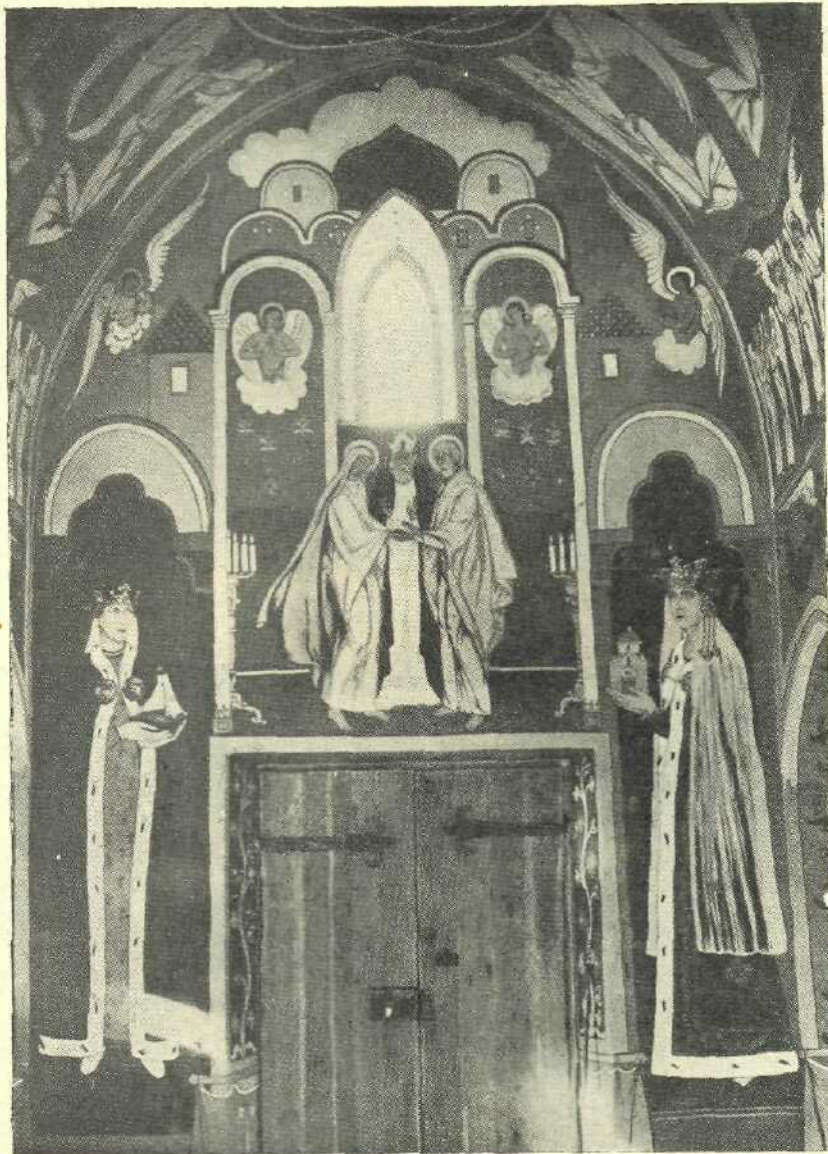
Dumnezeu e pretutindeni și în cer, pe Mare și pe pământ, în soare și în ploaie, în roua de dimineață și în stelele care luminează noaptea; Dumnezeu e în propria mea inimă, Dumnezeu e cugetul meu. N'avem de ce să-l căutam în cuprinsul zidurilor, și toată suflarea de sub toate zodiile e împinsă de un îndemn neoprit să-i zidească altare, în care ne închipuim că El ni-e mai aproape, o casă pe care o numim a Lui. Și dorim ca adăpostul acesta să fie mai mândru decât locuințele omenești, mai desăvârșit, mai plin de pace, mai tăcut și la aceste sălașe alergăm în zile de prinos și în zile de mâhnire; ispitesc pe fericiți, dar sunt mai cu seamă un loc de odihnă al celor răniți, slabi, pierduți...

Stella Maris e cea mai mică biserică din țară. Poate se crede că ar fi fost mai vrednic de-o regină să ridice o catedrală, un mare monument în care să se îngămădească mulțimile; dar atunci ea

n'ar fi putut fi zidită pe o mică prispă deasupra Mării și nici n'aș fi fost în stare s'o fac numai din singure mijloacele mele, căci nu trăim în zile de mari avuții, și ne-am umilitu toții și suntem siliți să ne tăem și visurile după timpurile pe care le trăim. Iată de ce Stella Marisa ieșit cu totul smerită. Făptura ei e curat bizantină, iar frumusețea

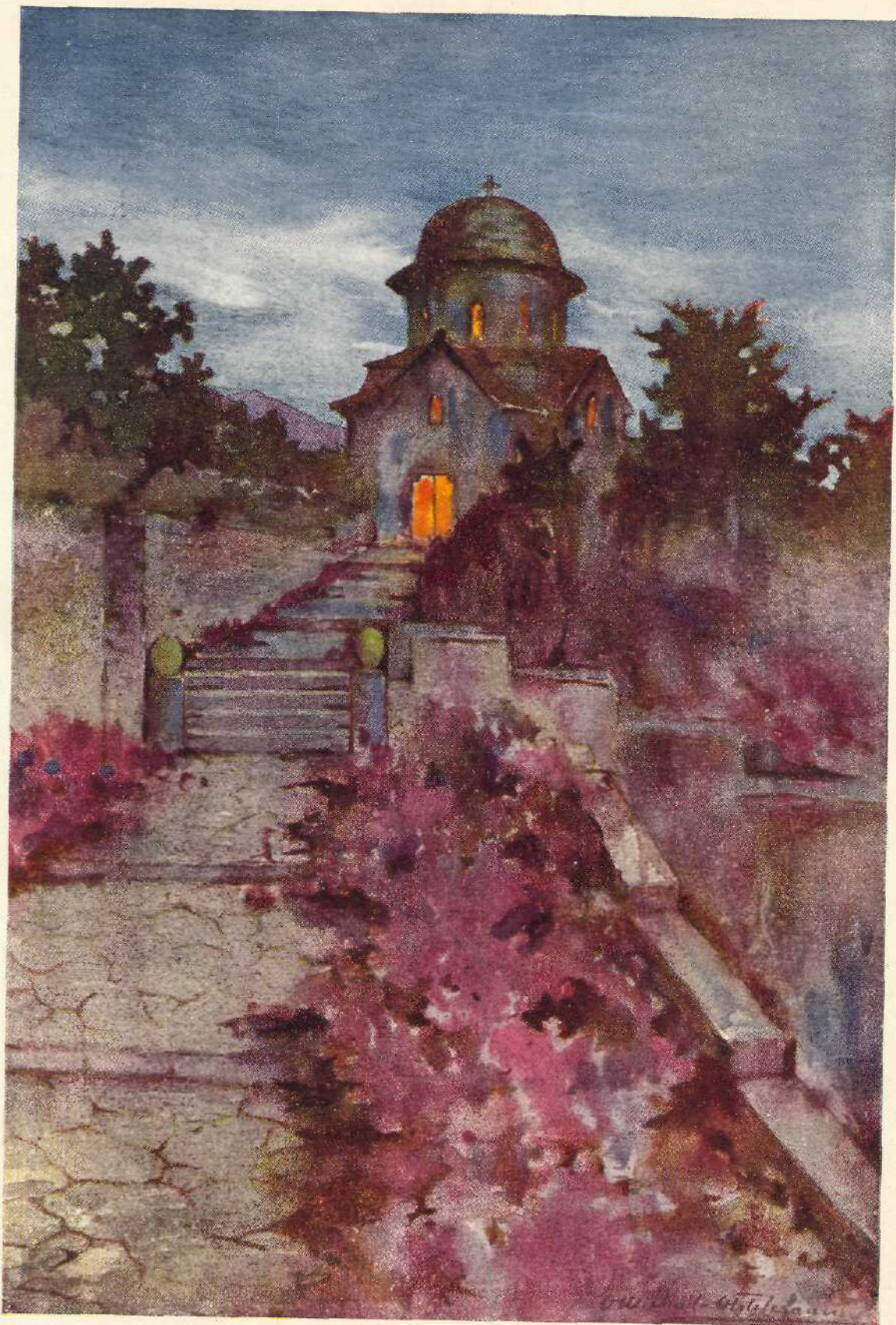
îi stă numai în măsura fără pereche a părților. E răsfrângerea aidoama unei mici biserici descoperită într'un depărtat cătun din Cipru. În clipa când am văzut-o acolo, mi-am dat seama că acest paraclis și nu altul era menit să fie zidit pe pământurile mele de la Mare. Singura deosebire e că piatra e piatră de Balcic, de un boiu atât de cald încât parcă păstrează pe fața ei razele soarelui, și că în loc să fie săracă și goală pe dinăuntru, s'a făcut un mic giuvaer de felurite culori în care domnește albastrul, albastru pentru că biserica e închinată Maicii Domnului de la Mare.

Încă de pe când eram copil mă simțeam a-

Citirele

trasă către bisericile ortodoxe; datorită fără îndoială în parte mamei, care era o fierbinte ortodoxă și ne lua de mici de tot cu ea, în paraclisele mărunte ridicate credinței ei, în orice țară ar fi fost sortită să trăiască; dar mai era și pentru că în ele mi se părea că aflu mai multă taină decât în orice alte locașuri de rugăciune. E ceva în altarul ascuns care strecoară acea simțirea Sfintei Sfintelor, acemi-

Atelierele Marvan

Stella Maris, noaptea
Acuarelă de O. Michail-Otetelișanu

Orig. 50x34

Atelierele Marvan

Fântâna Maicei Domnului de pe prispa bisericii
Acuarela d. Michail-Otetelișanu

Orig. 40 × 30

nunat ceva *mai* presus de înțelegere. Lumânările, cântecele de mare slujbă, icoanele, lumina slăbită, toate acestea mă mișcau straniu, dar cred că tocmai pe atunci, când nu eram decât o gănganie mică fără nicio pricepere, ceace-mi tulbura coardele simțirii era mai presus de orice îndemnul nezăgăzuit către frumusețe. Frumosul însemna închipuire, și însemna în același timp dragoste de Dumnezeu și de tot ce duce

mintedincolo, peste ceea ce poate să deosebească ochiul. Frumosul era totdeauna calea, poteca și, ca să zic așa, mijlocitorul.

Nu e ușor să lămuresc vraja puternică sub care mă învăluebisericile ortodoxe, mai ales că, în ciuda acestei stări, nu m'am simțit niciodată împinsă să-nii schimb mărturisirea de credință și sunt încă o trainică protestantă, plângând golătețea bisericilor noastre protestante, atât de mărunte în fața setei de frumusețe care-mi umple sufletul.

Cred că artistul din mine e mai tare decât orice altceva. Eu nu aduc preamărire cu mintea, ci cu acel ceva din mine în atingere cu lucrurile mai presus de lume, și îl aflu în frumusețe, de unde adâncă iubire de o neprihănită biserică...

Dorința mea se saltă peste legea strimă a riturilor și confesiilor și găsesc pe Dumnezeu fără ajutorul slujbelor religioase sau al preoților. Îmsunt dragi muzica mare și frumoasele cântece, dar cu toate acestea mi se pare că niciodată Dumnezeu nu mi-e mai aproape decât când biserica e deșartă.

Nu e nerespect într-o asemenea purtare, nici tăgăduire și mai puțin rămânere alături de credințe și crezuri mă închin înaintea oricărei religii-

tuesc orice rituri și forme consfințite, dar pentru mine Dumnezeu stă peste toate acestea și mai ales stă deasupra oricărei certe. Aflu pe Dumnezeu în Fire, în frumusețe, în artă, în iubire, în iubirea față de toți oamenii.

Făptura pe care Stella Marisa căpătat-o dela mine e ortodoxă, dar un păgân care ar căuta un altar între zidurile ei, n'ar însemna în ochii mei o pângărire...

N'au fost puțini artiștii cari mi-au cerut să picteze mica mea biserică. Mi-ar fi plăcut să îngăduiu mai multor mâini să fie de ajutor, dar vai! nu era cu putință; poate că în Raiu o asemenea împreună lucrare s'ar întâlni, dar nu pe acest vechiu și încrunțat pământ, unde o deplină pace și înțelegere sunt atât de rare minuni,

întâiul noroc l-a avut un pictor al cărui simț artistic era mare; liniile figurilor lui estetice îmi mulțumeau ochiul, dar omul n'avea poftă de lucru. Frământa culori și visa visuri, așa că numai partea de sus a bolții turlei a ieșit din pensulelelui.

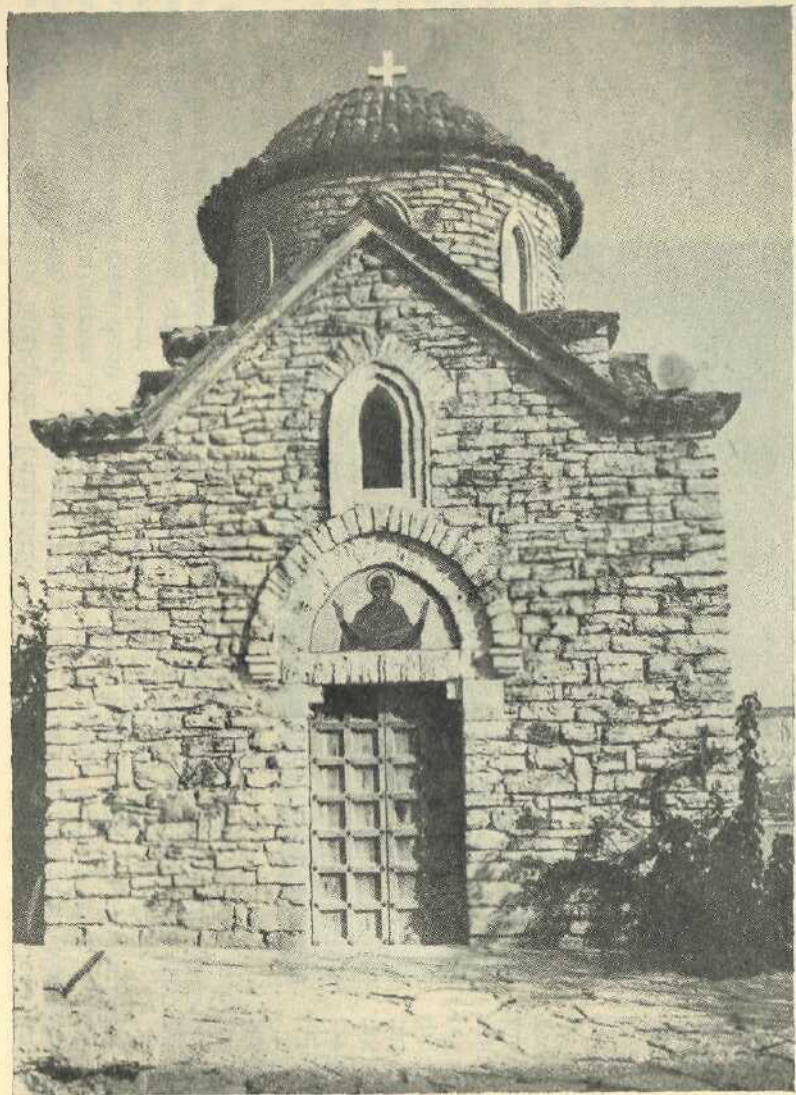
Anul acesta, dorind să-mi vad isprăvită umila casă sfântă, am încercat să împodobesc ea Ja doi tineri învăpăiați, cari au pus în lucru trup și

suflet; unul era meșter, iar celălalt un următor cald, buni prieteni, gata să conlucreze și porniți să asculte de dorințele Reginei, așa încât la începutul lui Octombrie, după o osteneală de trei luni, ei erau destoinici să semneze A. Demian și Patriandafil, pictorii cari au pictat Stella Maris, cea mai mică biserică din țară.

Fiind paraclisul închinat Fecioarei Măria, artistul a urmat-o prin toate dulcile, mahnitel și înfricoșate suri ale vieții Ei.

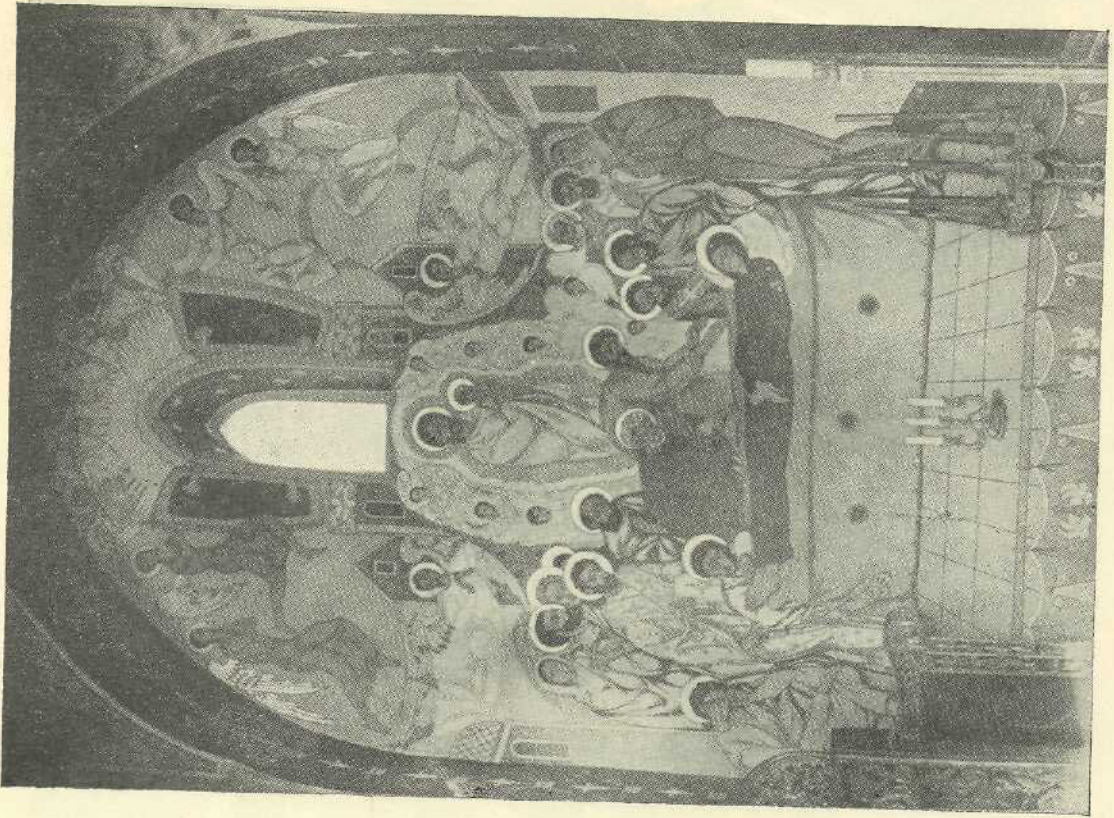
Tâmpla

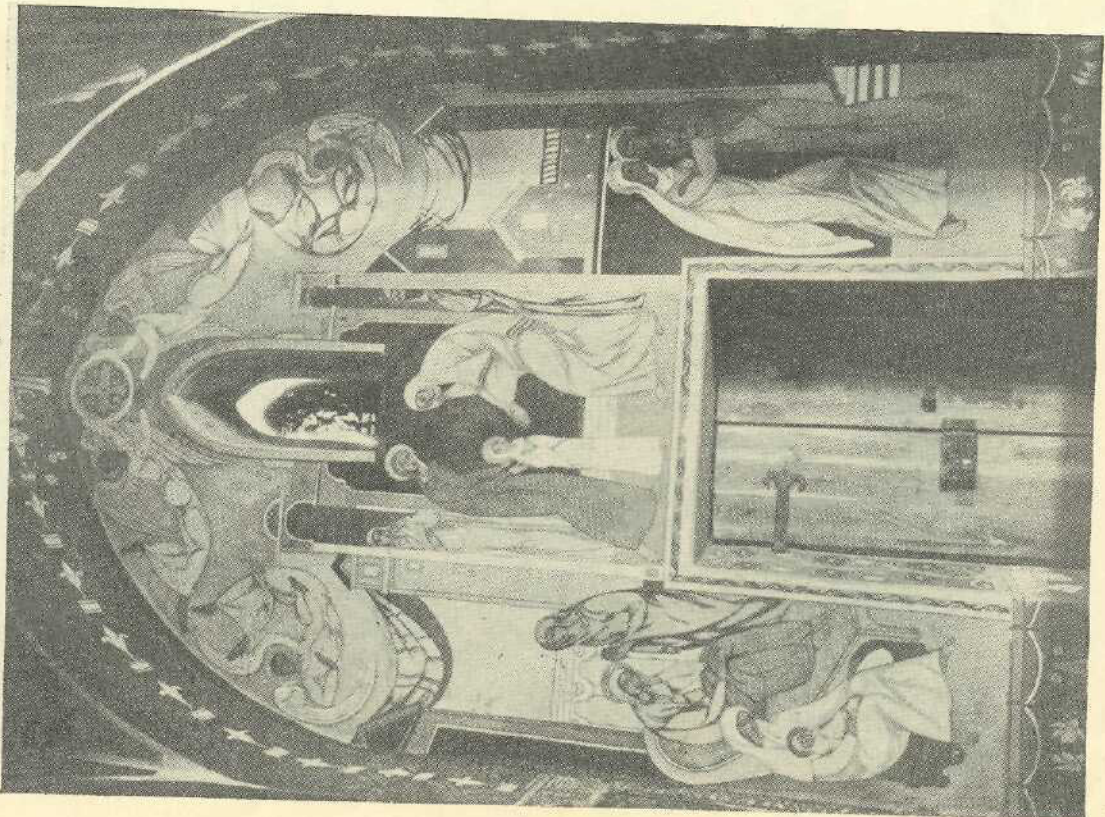
Stella Maris

Maica Domnului din altar

Adormirea (Peretele de Miazănoapte)

Viața (Peretele de Miazăzi)

Răstignirea

In unghiul de Apus-Miazăzi

Din viața Fecioarei Măria (Peretele de Miazăzi)

Pantocratorul (de Brăescu)

Îndărătul iconostasului o vedem în toată măria. Cu capul încercuit de lumină, de pe fundul albastru, ne privește cu obrazul blând și gânditor; stă pe scaunul domniei cu pruncul sfânt pe genunchi și piciorul i se odihnește pe valurile unei Mării neastâmpărate cu gingășie. De cealaltă parte, un înger înaripat stă de pază Mamei și Copilului. Pe peretele cellarg, iată moartea Măriei, o compoziție subțire și o bună redare a unor grupuri aproape arhaice pe urme de stil bizantin. Făpturile sunt lungi, uscate, crețurile veșmintelor li se lipesc de contururile fără carne ale mădularelor. Expresia fețelor e în același timp mirată și dureroasă, așa cum se adună, cu mișcări țepene, dar destăinuitoare, în jurul culcușului jos, acoperit cu verde, pe care Sfânta Femeie, după ce a ajuns la capătul acestei văi a lacrimilor, zace întinsă, cu ochi închiși și mâini împreunate, cu înfățișarea în moarte de rugătoare. Despărțit de jelitori printr-o cunună de capete de îngeri, Cristos stă ținând în brațe sufletul mamei Lui și sufletul are chipul unui prunc în scutece, același chip pe care îl avea El când Mama îl alăpta într-o iesle...

Nu e colț al bisericii care să nu fie împodobit și ochii noștri văd pe Măria pretutindeni, în templu, sub steaua dela Betleem, pe drumul spre Egipt; o

văd strânsă în brațe de Elisaveta, o văd urcând spre Golgota, îi văd cea din urmă tresărire și plutitori peste toate aceste întâmplări sunt îngeri mulți cu largi aripi, sburând în sus, binecuvântați soli de „vestide maribucurie”.

Tâmpla altarului micii mele biserici e de pământ ars și bogată în podoabă, un amestec desăvârșit de aur stins, aur roșu, verde și cafeniu. A fost încheiată la loc din bucăți de sculptură rară, furate de nelegiuite mâini din biserici distruse în Asia Mică și pe care am avut norocul să le scap din ungherele cele mai posomorite ale Stambulului. Acum ele sunt așezate din nou la loc de cinste și cele două icoane mari ale Mântuitorului și Maicii Lui, izvoarele oricărei măririi, dau o ultimă trăsătură de farmec Stelei Mării.

În josul paraclisului se află o prispă îngustă împărțită în două de un răzor de apă în cruce, și această prispă a căpătat numele lui Gaetan Denize, numele cuiva care a stat lângă mine în toată străduința pentru Tenha Juva și mi-a visat visurile. O tablă de marmură amintitoare a fost așezată în zidul care desparte prispa de biserică, și sub ea, într-o firidă rotundă, stă un chip de faianță al Fecioarei cu veșmânt de gețiană albastră. Măinile Ei sunt împreunate de rugăciune și ochii Ei privesc

peste Mare ca și cum ar căuta pe cineva care nu se mai poate întoarce îndărăt...

Și iată acum și o arătare din urmă dela Stella Maris!

E o zi de furtună, către seară. Vântul se azvârlecu atâta turbare că abia sunt în stare să-mi țin cumpăna suind treptele care duc la biserică; valurile sunt singură lespede de mânie, cași cum Marea ar vrea să pornească împotriva uscatului și să-l mistue sub pasulei.

După ce calc pragul clădirii, pacea mă învălue deodată, c mare liniște, căci, deși una din uși stă larg deschisă, vijelia a rămas afară. Si, minune î pe polița de piatră din fața tâmplei altarului arde o lumânărică singuratică, mare numai de două palme. Flacăra n'are nici o clătinare și, cu toate că lumina e așa de mică, umple tot cuprinsul.

E ceva care nu se poate zugrăvi, în vedenia acestui sâmbure de văpae care arde neclintit în paraclisul năvălit de umbră. Nepotrivirea cu prăpădul bubuitor din care tocmai veneam seamănă a

minune și face să-mi bată inima de o simțire nestăpânită.

Știu însă cine a adus aici lumina aceasta, cea mai umila dintre lumini: vecina, o turcoaică bătrână, care nu poate sa ne vorbească vorba, dar îi place să vie și sa se roage în fața icoanelor mele. Înainte să se zidească biserica, obișnuia să ardă tămâie la o zugrăveală sfântă atârnată într'o colibă a mea, care privește peste grădina de struguri. Ia si ea apă dela fântâna noastră, una de unde însetatul vine să-șipotolească setea, pentrucă, deși o despărțitură între moșia ei și-a mea este, la porțile noastre dela Tenha Juvah, chei nu sunt.

Pare un lucru mărunț: o lumânărică mare de două palme, dar bătrâna turcoaică în smerenia ei a priceput duhul în care s'a fost zidit la Stella Maris...

Tenha Juvah,
Octomvrie 1930.

REGINA MĂRIA

Turcoaică de Demian

Din englezește de Emanoil Bucuța

Ingeii de Demian